

3. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні / Наказ Генерального прокурора України № 4гн від 19 грудня 2012 року (Зі змінами, внесеними наказом Генерального прокурора України від 26.07.2013 №4гн-1) // Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102
4. Попович Є.М. Шляхи розвитку прокуратури України: Монографія. - Х.: 2008.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88
6. Каркач П.М. Державне обвинувачення в суді за новим кримінальним процесуальним законодавством в Україні: навч. посіб. / П.М. Каркач. - Х.: Право, 2013. - 184с.

Паславська О. Я.
к.ю.н доцент кафедри цивільного
права та процесу ЮФ ТНЕУ

ПРИРОДА ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГЕНЕЗА ЇХ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

Сучасне міжнародне право розглядає права людини як природні та невід'ємні. Отже, права людини — це не дарунок держави чи уряду, вони з'являються не внаслідок їх закріплення у правових актах. Як сказано у ст. 1 Загальної декларації прав людини, «всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах»[1]. Кожна людина, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, віросповідання, мови, має права та свободи, і ніхто не має права свавільно позбавити людину її прав і свобод.

У міжнародному праві норми про права людини спочатку виникали як реакція на жорстокі та нелюдські способи й методи ведення воєн. На основі цих норм виникло міжнародне гуманітарне право. Перші міжнародні акти були спрямовані на боротьбу з рабством і работоргівлею (Декларація про заборону торгівлі неграми-невільниками 1815 р.[6], Генеральний акт про Конго 1885 р.[7], Брюссельська конвенція 1889 р.[8], Генеральний акт Брюссельської конференції 1890 р.[9] та ін.)

Потреба в міжнародних стандартах прав людини вперше далася взнаки наприкінці 19 століття, коли індустріальні країни почали приймати трудове законодавство. Законодавство, яке підняло вартість праці, мало наслідком погіршення конкуруючої спроможності цих країн стосовно тих, які не мали трудового законодавства. Економічна необхідність примусила їх радитися між собою, що спричинило появу перших конвенцій, у яких держави давали зобов'язання іншим державам стосовно прав своїх власних громадян. Бернська Конвенція 1906 року проти праці жінок у нічну зміну може розглядатися, як перша багатостороння конвенція, яка має на меті захист соціальних прав. В 1919 році було засновано Міжнародну Організацію Праці (МОП), яка прийняла багато конвенцій, які регулюють права людини в галузі праці.

Тобто лише в ХХ ст. ідея прав людини опинилася дійсно в центрі світової політики. Після закінчення Першої світової війни Ліга Націй безпосередньо взялася за розробку міжнародно-правових питань захисту прав національних, етнічних, релігійних і мовних меншин.

Жахливі злочини другої світової війни поклали край традиційній позиції, що держави самі вирішують, яким чином їм ставитися до своїх громадян. Після її закінчення питання захисту прав людини постало перед ООН, яка згідно зі ст. 1 Статуту зобов'язана «здійснювати міжнародне співробітництво в розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру і в заохочуванні та розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх, незалежно раси, статі, мови та релігії» [1]. Ці норми є найбільш загальним правовим зобов'язанням, на основі якого здійснюється все наступне міжнародне співробітництво в цій області. На початку 1946 року була утворена Комісія ООН з прав людини. Вищезазначене положення Статуту дозволило Генеральній Асамблеї ООН проголосити 10 грудня 1948 р. Загальну декларацію прав людини [1]. Пізніше цей день було проголошено Днем прав людини. Згодом велика кількість найважливіших універсальних міжнародних договорів про права людини була розроблена й ухвалена саме в рамках ООН.

Протягом 50-60-х років ХХ ст. усе більше і більше країн ставало членами ООН. При вступі вони зобов'язані були формально визнати Статут ООН, поставивши підписи під принципами й ідеями, викладеними в Загальній декларації прав людини. Це зобов'язання було остаточно визначене у Тегеранській прокламації (1968), прийнятій Першою світовою конференцією з прав людини.

Після 50-х років багато міжнародно-правових документів підтримало і поширило принципи та ідеї, викладені в Загальній декларації прав людини. Зокрема, сформовано Міжнародну хартію прав людини, або Міжнародний білль про права людини, до якого входять:

- Загальна декларація прав людини (1948) [1];
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [2];
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [3];
- Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1976) [4];
- 2-й Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права про відміну смертної кари (1991) [5].

Особливе місце в розвитку міждержавного співробітництва у сфері захисту прав людини посідає співробітництво в регіональних міжнародних міжурядових організаціях, де затверджено значну кількість міжнародних договорів та інших міжнародних актів, де встановлено більш високі стандарти прав людини, ніж передбачені універсальними міжнародними договорами.

Найважливішим досягненням міжнародного співробітництва щодо захисту прав людини стало створення міжнародного механізму захисту прав людини. Деякі з таких органів можуть розглядати індивідуальні скарги про захист прав людини в окремих державах і ухвалювати щодо них рішення, юридично обов'язкові для цих держав. Серед найбільш авторитетних у міжнародному механізмі захисту прав людини можна назвати:

Комісія з прав людини — універсальний орган, повноваження якого не пов'язані з участю держави в міжнародних договорах про права людини. Її було засновано на підставі рішення ЕКОСОП¹ у 1946 р. Комісія складається із представників 53 держав — членів ЕКОСОП, обраних на три роки. За час існування Комісія з прав людини зробила значний внесок у розуміння прав людини та в розвиток міжнародного співробітництва в цій сфері. Вона має широкі повноваження щодо контролю за дотриманням прав людини, проводить дослідження у сфері захисту прав людини та надає рекомендації та пропозиції ЕКОСОП, готує проекти міжнародних документів щодо прав людини та

співпрацює з іншими міжнародними органами в цій галузі. Комісія вправі створювати власні допоміжні органи. Одним із них є Підкомісія з попередження дискримінації прав і захисту меншин.

Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) — головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН. Важливість цього органу засвідчує той факт, що на нього припадає майже 70 % всіх бюджетних ресурсів, а також персоналу ООН.

Важливим повноваженням Комісії із прав людини є розгляд заяв і повідомлень про порушення прав людини. З 1967 р. Комісія одержала право вивчати інформацію про грубі та масові порушення прав людини у всіх країнах, незалежно від того, чи є вони учасниками міжнародних договорів про права людини. На підставі таких досліджень Комісія вправі подавати до ЕКОСОП доповіді та пропонувати рекомендації щодо усунення порушень прав людини. Комісія не розглядає повідомлення, якщо скаржник не вичерпав національні засоби правового захисту.

Комітет з прав людини створено у 1977 р. відповідно до ст. 28 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [3]. До складу Комітету входять 18 експертів, яких обирають із числа громадян держав — учасниць Пакту. Комітет розглядає доповіді держав — учасниць Пакту про заходи щодо захисту проголошених в ньому прав (ст. 40). У разі, якщо держава-учасниця зробить заяву згідно зі ст. 41 Пакту, Комітет може одержувати та розглядати в порядку, встановленому в цій статті, повідомлення від інших таких держав про невиконання нею своїх зобов'язань за Пактом.

Комітет із прав людини наділений повноваженням розглядати скарги від окремих осіб або груп осіб про порушення прав, зазначених у цьому Пакті, якщо такі порушення відбулися під юрисдикцією держав, що ратифікували Факультативний протокол. Комітет не розглядає повідомлення, якщо скаржник не вичерпав національні засоби правового захисту, якщо скарга стосується порушення права, яке не закріплене в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, або якщо це саме питання розглядається за іншою міжнародною процедурою. Розгляд скарг відбувається на закритих засіданнях, але рішення Комітету є відкритими та підлягають опублікуванню. Рішення Комітету є рекомендаціями. Однак сам факт скарги, сама процедура розслідування і розгляду носять компрометуючий характер, тому держави прагнуть не тільки не доводити до розгляду, урегулювавши всі проблеми даної скарги, але нерідко ліквідують причини, котрі призвели до скарги. При цьому важливу роль відіграють виступи членів Комітету та їхній аналіз ситуації в країні. Скарги відіграють важливу роль у регулярних звітах, які надають держави — члени Комітету. Оцінка доповідей враховує й індивідуальні скарги.

Ні Пакт, ні Факультативний протокол не передбачають права Комітету тлумачити права, проголошені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права. Але за роки існування Комітету у зв'язку з розглядом повідомлень про порушення прав людини склалася так звана юриспруденція Комітету, яка є значним внеском у правове розуміння прав людини і основних свобод.

Рада Безпеки ООН, яка неодноразово розглядала спори і ситуації в сфері прав людини, котрі становлять загрозу загальному миру і безпеці. Рішення і висновки з питань прав людини приймав Міжнародний Суд, Генеральний секретар ООН, а також Верховний комісар з прав людини, посада якого була створена у 1994 р. На нього покладено відповідальність за діяльність ООН в сфері прав людини в рамках загальної компетенції, повноважень і рішень ГА

ООН, ЕКОСОП і Комісії з прав людини. За різними оцінками, ООН отримує щорічно від 30 до 40 тис. скарг про порушення прав людини.

Посаду Верховного комісара засновано для зміцнення механізму ООН, «для заохочення і захисту всіх прав людини». Верховний комісар призначається Генеральним секретарем ООН і затверджується Генеральною Асамблеєю ООН (ГА ООН) терміном на чотири роки з можливістю одного повторного переобрання. Він має керуватися Загальною декларацією прав людини 1948 р., іншими основоположними міжнародно-правовими пактами, має виходити з того, що всі права людини — громадянські, культурні, економічні й політичні — є унікальними, взаємозв'язаними і взаємозалежними. Верховний комісар має щорічно подавати доповіді Комісії з прав людини ООН, а через ЕКОСОП — Генеральній Асамблеї ООН.

На підставі резолюції ГА ООН засновано посаду Верховного комісара ООН у справах біженців. Він обирається ГА ООН за поданням Генерального секретаря ООН терміном на три роки. Він виконує обов'язки за наданням міжнародного захисту біженцям. Верховний комісар подає ГА ООН щорічну доповідь. Роль Верховного комісара в останні роки значно зросла у зв'язку зі збільшенням кількості біженців із різних регіонів, охоплених міжетнічними, міжрелігійними і міжнаціональними конфліктами.

Неурядові організації у міжнародному захисті прав людини. За останні десятиліття істотно зросла роль міжнародних неурядових організацій у захисті прав людини. Серед найбільш впливових організацій можна назвати Міжнародний Гельсінський Комітет, Міжнародну Амністію Лікарів за мир та ін. Серед основних напрямів їхньої діяльності: моніторинг стану прав людини в окремих державах; моніторинг законодавства про права людини в окремих державах; складання доповідей про стан справ у галузі захисту прав людини; оприлюднення таких доповідей для ознайомлення громадськості та надання їх міжнародним міжурядовим органам із прав людини; участь у розробці міжнародних договорів із прав людини, а також інша діяльність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини // Міжнародні договори України. - К., 1992.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // Міжнародні договори України. - К., 1992.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Міжнародні договори України. - К., 1992.
4. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1976).
5. 2-й Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права про відміну смертної кари (1991).
6. Декларація про заборону торгівлі неграми-невільниками 1815 р.
7. Генеральний акт про Конго 1885 р.
8. Брюссельська конвенція 1889 р.
9. Генеральний акт Брюссельської конференції 1890 р.
10. Конвенція про права дитини. УПФ. - К., 1995.